

Europejski Przegląd Sądowy

MIESIĘCZNIK

PRAWO RODZINNE W PRAWIE UNIJNYM I MIĘDZYNARODOWYM

KINGA FLAGA-GIERUSZYŃSKA

JOANNA HABERKO

SYLWIA JASTRZEMSKA

PIOTR KRÓLIŃSKI

FILINA SZTANDERA-BAREŁKOWSKA

MATEUSZ WĄSIK

JOANNA ZAJĄCZKOWSKA-BURTOWY

9
(240)

wrzesień
2025

www.wolterskluwer.pl

www.czasopisma.wolterskluwer.pl

CENA 109 ZŁ (W TYM 8% VAT)
Indeks 206261

Wolters Kluwer

TRUDNY POWRÓT DO RZĄDÓW PRAWA

Ewa Łętowska, Marek Safjan, Zbigniew Kmiecik, Marta Romańska, Włodzimierz Wróbel, Monika Płatek, Marcin Matczak, Sylwia Gregorczyk-Abram, Monika Florczak-Wątor, Ryszard Kalisz, Ryszard Piotrowski, Jarosław Onyszczyk, Krystian Markiewicz, Andrzej Wróbel, Przemysław Rosati, Włodzimierz Chróścik, Radosław Markowski w rozmowach z Krzysztofem Sobczakiem

CZY MOŻNA PRZYSPIESZYĆ PROCES PRZYWRACANIA ŁADU KONSTYTUCYJNEGO, ODSTĘPUJĄC NIECO OD ZASAD?

Ta wyjątkowa publikacja to zbiór prowokujących do myślenia wywiadów przeprowadzonych przez Krzysztofa Sobczaka z czołowymi ekspertami prawa, którzy analizują proces odbudowy praworządności w Polsce po latach 2015-2023. Wśród rozmówców są m.in. Ewa Łętowska, Marek Safjan, Zbigniew Kmiecik, Marta Romańska i Marcin Matczak.

Książka zgłębia różne perspektywy na temat wyzwań i możliwości związanych z przywróceniem rządów prawa po objęciu urzędu przez nowego prezydenta.

W rozmowach poruszane są kluczowe kwestie:

- **strategie odbudowy konstytucyjnych instytucji** i przeszkody, które mogą stanąć na drodze reform
- **rola sądów i niezależności sądownictwa** w utrzymaniu demokracji i praworządności
- **znaczenie niezależnego sądownictwa** w zapewnieniu sprawiedliwości i równości wobec prawa
- **wpływ polityki na sądownictwo** oraz konsekwencje politycznych interwencji w procesy sądowe
- **długofalowe skutki zmian prawnych** wprowadzanych przez obecne i poprzednie rządy oraz strategie, które mogą zapobiec przyszłym kryzysom praworządności.

Książka adresowana jest do szerokiego grona odbiorców, w tym prawników, sędziów, pracowników administracji publicznej, a także studentów prawa i politologii, którzy poszukują głębokiego zrozumienia kluczowych aspektów prawnych i politycznych kształtujących współczesną Polskę.

Wolters Kluwer

ZAMÓW KSIĄŻKĘ Z RABATEM 20% W KSIĘGARNI PROFINFO.PL
W FORMULARZU ZAMÓWIENIA WPISZ KOD: WKZA20

Prawo rodzinne w prawie unijnym i międzynarodowym

Proces globalizacji sprzyja nasileniu migracji oraz przemianom społecznym, gospodarczym i kulturowym, co sprawia, że współczesne społeczeństwa stają się coraz bardziej mobilne, zróżnicowane i pluralistyczne. Z tego powodu większego znaczenia nabierają regulacje międzynarodowego i ponadnarodowego prawa rodzinnego. Celowe staje się zatem zaakcentowanie aktualnych wyzwań występujących w transgranicznych sprawach rodzinnych w europejskiej przestrzeni prawnej.

Inicjatywa przedstawienia na łamach EPS bieżących zagadnień pojawiających się na tle europejskiego i międzynarodowego prawa rodzinnego spotkała się z dużym zainteresowaniem zarówno środowiska naukowego, jak i praktyków. Było ono na tyle duże, że teksty na ten temat zostaną opublikowane nie tylko w niniejszym, lecz także w kolejnym numerze naszego czasopisma. Opracowania zamieszczone w obu numerach prezentują jedynie wybrane zagadnienia prawa rodzinnego i wiążą się z różnymi jego aspektami. Uwzględniają orzecznictwo ETPC oraz TSUE. Mają charakter naukowy, ale mogą być też przydatne dla praktyków.

Tematem dotąd nieomawianym w polskiej nauce prawa są skutki uprowadzenia do innego państwa kobiety ciężarnej, w tym małoletniej. Autorzy mierzą się z koniecznością ustalenia miejsca stałego pobytu nasciturusa oraz zakresem prawa do opieki w okresie prenatalnym. Inne opracowania odnoszą się do związków osób tej samej płci i statusu ich dzieci. W tekstach tych zwrócono uwagę na brak kompleksowych regulacji prawnych dotyczących związków partnerskich osób tej samej płci w Polsce i przeanalizowano wskazaną problematykę z perspektywy dziecka oraz jego praw filiacyjnych. Kolejny artykuł prezentuje aspekty prawne życia rodzinnego osób pełnoletnich (w tym rodziców i ich niepełnosprawnych dzieci), odnosząc się przy tym do relacji pomiędzy poszanowaniem życia rodzinnego a poszanowaniem życia prywatnego. Jest to szczególnie aktualne w kontekście prowadzonych w Polsce prac nad zniesieniem instytucji ubezwłasnowolnienia. W następnych opracowaniach została przedstawiona analiza przesłanek jurysdykcyjnych w sprawach alimentacyjnych oraz omówiona istota prawa do wysłuchania dziecka, z uwzględnieniem jego funkcji oraz treści, a także wybrane problemy jego stosowania. W kolejnym numerze zaprezentowana zostanie sytuacja prawna małoletniego spadkobiercy na tle rozporządzenia spadkowego. Zdaniem autora prawodawca unijny nie potraktował małoletnich spadkobierców w szczególnie sposób, choć takie traktowanie w niektórych przypadkach wydaje się uzasadnione. Doniosła praktycznie jest też wypowiedź dotycząca sytuacji prawnej dzieci, które zostały zmuszone do opuszczenia swojego państwa pochodzenia. Wobec tego, że Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego podjęła działania zmierzające do wprowadzenia rozwodów pozasądowych, istotne staje się rozważenie, czy rozwiązanie małżeństwa w Polsce w trybie pozasądowym będzie uznawane w innym państwie członkowskim, zwłaszcza w takim, które nie dopuszcza pozasądowego rozwiązania małżeństwa.

Rada Naukowa i Kolegium Redakcyjne EPS składają wielkie podziękowanie Pani dr Danieli Wybrańczyk z Uniwersytetu SWPS za inicjatywę podjęcia na łamach naszego czasopisma omawianej problematyki, zachęcenia grupy znawców w tej dziedzinie i opiekę nad przesłanymi artykułami.

Prezentowane teksty zostały przygotowane przez wybitnych autorów, którzy na co dzień zajmują się prawem rodzinnym. Reprezentują oni ośrodki naukowe i instytucje z całej Polski, w tym Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego.

Profesor Stanisław Biernat
Redaktor Naczelny „EPS”

Family Law in EU and International Legislation

The process of globalisation intensifies migration as well as social, economic and cultural changes, as a result of which modern societies become increasingly mobile, diverse and pluralistic. For this reason, international and supranational family law provisions play an ever more important role. Hence it is appropriate to take a closer look at current challenges posed by cross-border family matters in the European legal environment.

The initiative to discuss current issues emerging in the European and international family law in EPS met with a considerable interest from both academics and practitioners. Therefore, articles on this topic will be published not only in this, but also in the next issue of our journal. Articles in both issues present only selected family law issues and relate to its various aspects. They refer to judgments of the ECtHR and the CJEU. While academic in nature, they may prove useful for practitioners.

Consequences of the abduction of a pregnant woman, including a minor, are a topic that has not been previously discussed in the Polish legal literature. The authors considered the need to establish the permanent residence of nasciturus and the scope of the right to custody in the prenatal period. Other articles pertain to same-sex couples and the status of their children. They highlight the lack of comprehensive legal regulations regarding same-sex civil partnerships in Poland and analyse these issues from the point of view of children and their filiation rights. The next article presents legal aspects of family life of adults (including parents and their disabled children), while referring to the relationship between the respect for family life and the respect for private life. This is especially relevant in the context of ongoing work on the abolition of the institution of legal incapacitation in Poland. Other articles include an analysis of jurisdictional prerequisites in maintenance allowance cases and discuss the essence of the right of the child to be heard, taking into account its function and content, as well as selected issues related to its application. In the next issue, the legal situation of a minor heir in the context of the Succession Regulation will be described. In the opinion of the author, the EU legislator did not provide a special treatment for minor heirs, although such a treatment seems to be justified in certain instances. The opinion on the legal situation of children forced to leave their country of origin also deserves practitioners' attention. As the Family Law Codification Committee has taken steps to introduce extrajudicial divorce, it is important to consider whether the dissolution of the marriage in Poland in extrajudicial proceedings would be recognised in another Member State, especially a Member State that does not permit extrajudicial dissolution of marriage.

The Scientific Council and Editorial Board of EPS would like to express their gratitude to dr Daniela Wybrańczyk from the SWPS University of Social Sciences and Humanities for the initiative to publish articles on the aforementioned issues, for forming a group of experts in the field and for supervision of the work on the articles.

The texts have been prepared by leading experts in family law, representing academic centres and institutions from across Poland, including the Family Law Codification Committee.

Professor Stanisław Biernat
‘EPS’ Editor-in-Chief

ARTYKUŁY I ROZPRAWY**Kinga Flaga-Gieruszyńska***Prawo dziecka do wysłuchania w sprawach cywilnych – wybrane problemy w perspektywie europejskiej i uniwersalnej*..... 4**Mateusz Wąsik***Rodzicielstwo w cieniu granic: Unia Europejska wobec dzieci z rodzin jednopłciowych*..... 12**Joanna Haberk, Piotr Króliński***Zastosowanie ochronnego reżimu konwencji haskiej w przypadku uprowadzenia małoletniej kobiety ciężarnej lub dziecka nienarodzonego* 19**Sylvia Jastrzemska***Jurysdykcja w unijnych sprawach alimentacyjnych na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych – uwagi praktyczne*..... 30**Filina Sztandera-Barełkowska***Życie rodzinne pełnoletniej osoby z niepełnosprawnością intelektualną i jej rodziców. Rozważania na tle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 20.10.2022 r., 46342/19, Bierski przeciwko Polsce, oraz jego konsekwencje dla polskiego ustawodawcy* 37**Joanna Zajączkowska-Burtowy***Problematyka związków partnerskich osób tej samej płci na tle najnowszego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* 44**KAMIENIE MIŁOWE – UNIJNE PRAWO PODATKOWE****Agnieszka Franczak***Wykorzystanie w postępowaniu podatkowym dowodów zgromadzonych w toku postępowania karnego i innego postępowania podatkowego a prawo do obrony – wprowadzenie i wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 16.10.2019 r., C-189/18, Glencore Agriculture Hungary Kft przeciwko Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága*..... 52**UNIJNE ORZECZNICTWO SĄDÓW POLSKICH***Orzecznictwo Sądu Najwyższego**(Michalina Szpyrka)*..... 65*Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego**(Robert Talaga)*..... 66

Materiały do publikacji powinny zostać przesłane pocztą elektroniczną. Objętość nadesłanych tekstów nie powinna przekraczać 25 000–30 000 znaków ze spacjami. Teksty muszą mieć tytuł, abstrakt w języku polskim (o objętości około 800 znaków), śródtytuły, podsumowanie, słowa kluczowe, przypisy opracowane w tradycyjny sposób – na dole strony, krótką notkę o autorze oraz adres e-mailowy do korespondencji. Autor może zaproponować tłumaczenie na język angielski tytułu tekstu, abstraktu oraz słów kluczowych. Należy także podać (w przypisie) informacje o źródłach finansowania danej publikacji, takich jak np. granty krajowe, międzynarodowe, dotacje fundacji, stowarzyszeń lub instytucji komercyjnych. Do tekstu należy dołączyć bibliografię załącznikową. Przekazując tekst do redakcji, Autor przenosi na Wydawcę wyłączne prawo do jego publikacji (prawa autorskie i wydawnicze). Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów, zmiany tytułów, śródtytułów oraz poprawek merytorycznych i stylistycznych, również w wersji angielskiej. Materiały niezamówione nie będą zwracane.

Warunkiem publikacji jest odesłanie uprzednio podpisanej umowy z Wydawnictwem. Podstawowe zasady recenzowania nadesłanych tekstów oraz wymagania dla Autorów dotyczące ghostwritingu są dostępne na stronie: <http://www.wolterskluwer.pl/proces-publikacji-w-czasopiśmie>.

Redakcja uprzejmie informuje, że za publikację w „Europejskim Przeglądzie Sądowym” nie są wypłacane honoraria autorskie.

Przedruk materiałów publikowanych w „Europejskim Przeglądzie Sądowym” wymaga zgody Wydawcy.

Niedozwolone jest cytowanie wyimków publikacji bez powołania się na źródło.

Wersją podstawową (referencyjną) czasopisma jest wersja papierowa.

Za publikację na łamach „Europejskiego Przeglądu Sądowego” Autor otrzymuje 40 pkt (zgodnie z załącznikiem do komunikatu Ministra Nauki z 5.01.2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, wydanego na podstawie art. 267 ust. 3 ustawy z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.).

Miesięcznik jest ujęty w międzynarodowej bazie European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH+).

Czasopismo jest indeksowane w bazie ICI Journals Master List za rok 2024 (ICV 2024 = 60,68).

Table of contents

ARTICLES AND DISSERTATIONS

Kinga Flaga-Gieruszyńska

The Child's Right to Be Heard in Civil Proceedings – Selected Issues from the European and Universal Perspective..... 4

Mateusz Wąsik

Parenthood across Borders: The European Union on Children of Same-Sex Families..... 12

Joanna Haberko, Piotr Króliński

Application of the Protection Regime under the Hague Convention in case of Abduction of a Pregnant Minor or an Unborn Child..... 19

Sylvia Jastrzemska

Jurisdiction in EU Maintenance Allowance Cases based on Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Decisions and Cooperation in Matters Relating to Maintenance Obligations – Practical Considerations..... 30

Filina Sztandera-Barełkowska

Family Life of Adults with Intellectual Disabilities and Their Parents. Considerations in the Light of the Judgment of the European Court of Human Rights of 20 October 2022, 46342/19, Bierski v Poland, and its Implications for the Polish Legislator..... 37

Joanna Zajączkowska-Burtowy

The Issue of Same-Sex Civil Partnerships in the light of Recent Case Law of the European Court of Human Rights..... 44

CASE LAW MILESTONES – EU TAX LAW

Agnieszka Franczak

The Application of Evidence Gathered in Criminal Proceedings and Other Tax Investigations in Tax Proceedings and the Rights of the Defence – Introduction and Judgment of the Court of Justice of 16 October 2019, C-189/18, Glencore Agriculture Hungary Kft v Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága..... 52

EU-RELATED CASE LAW OF POLISH COURTS

Case law of the Supreme Court

(Michalina Szpyrka)..... 65

Case law of the Supreme Administrative Court

(Robert Talaga)..... 66

Rada Naukowa

JAN BARCZ
PAUL CRAIG
PEDRO CRUZ VILLALÓN
WŁADYSŁAW CZAPLIŃSKI
JACQUELINE DUTHEIL DE LA ROCHERE
TADEUSZ ERECIŃSKI
LECH GARDOCKI
LESZEK GARLICKI
ZBIGNIEW HAJN
ROMAN HAUSER
PIOTR HOFMAŃSKI
KOEN LENAERTS
LESZEK LESZCZYŃSKI
EWA ŁĘTOWSKA
HANNA MACHIŃSKA
INGOLF PERNICE
TERESA ROMER
MATTHIAS RUFFERT
MAREK SAFJAN
WALERIAN SANETRA
RYSZARD SKUBISZ
JANUSZ TRZCIŃSKI
ANDRZEJ WASILEWSKI
BRUNO DE WITTE
ANDRZEJ WRÓBEL
MIROSLAW WYRZYKOWSKI

Kolegium Redakcyjne

Stanisław Biernat – redaktor naczelny
Agnieszka Grzelak
Ireneusz C. Kamiński
Krystyna Kowalik-Bańczyk
Justyna Maliszewska-Nienartowicz
Monika Namysłowska
Nina Półtorak
Maciej Szpunar
Joanna Ołówek – sekretarz redakcji
tel. +48 728 862 272
e-mail: joanna.olowek@wolterskluwer.com

Redaktor języka angielskiego
Katarzyna Paluch

Dyrektor Działu Publikacji Periodycznych
Klaudia Szawłowska
klaudia.szawłowska@wolterskluwer.com
Sekretariat: czasopisma@wolterskluwer.pl
<http://www.czasopisma.wolterskluwer.pl/europejski-przeglad-sadowy/>

Sprzedaż i prenumerata:
Księgarnia internetowa Wolters Kluwer Polska
www.Profinfo.pl – tel. +48 732 122 863
lub infolinia 801 044 545,
e-mail: PL-prenumerata@wolterskluwer.com
Ruch – tel. 22 693 70 00 lub 801 800 803,
Kolporter – tel. 801 404 044,
GLM – tel. +48 504 914 773,
Garmond – tel. 22 837 30 08

Nakład 450 egz.

Wydawca
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

www.wolterskluwer.pl

dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US

Kierowniczka Zespołu Badawczego Prawa Cywilnego Procesowego, Prawa Medycznego i Nowych Technologii, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Prawa i Administracji; członkini Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego (ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5177-4450>).

Prawo dziecka do wysłuchania w sprawach cywilnych – wybrane problemy w perspektywie europejskiej i uniwersalnej

Słowa kluczowe: dziecko, prawo do wysłuchania, postępowanie cywilne

Prawo dziecka do wysłuchania w postępowaniu cywilnym stanowi jeden z kluczowych elementów ochrony praw dziecka w systemie prawnym ONZ i Rady Europy oraz Unii Europejskiej. Wynika ono z norm międzynarodowych, w szczególności Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20.11.1989 r.¹, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej² oraz Europejskiej konwencji o wykonywaniu praw dzieci, sporządzonej w Strasburgu 25.01.1996 r.³, a także z wytycznych Rady Europy dotyczących wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku⁴. Analiza regulacji i praktyki stosowania prawa wskazuje, że realizacja tego prawa obejmuje trzy nierozdzielne elementy: zapewnienie dziecku pełnej i zrozumiałej informacji o postępowaniu, stworzenie mu możliwości swobodnego wyrażenia poglądów (w formie bezpośredniej, pośredniej lub alternatywnej), a także obowiązek należytego uwzględnienia tych poglądów w procesie decyzyjnym.

Badania orzecznictwa oraz analiza praktyk ukazywanych w literaturze pokazują, że wysłuchanie dziecka nabiera znaczenia tylko wtedy, gdy jego stanowisko jest w sposób realny rozważone i odzwierciedlone w uzasadnieniu decyzji. Nawet w sytuacjach, gdy poglądy dziecka nie są decydujące dla rozstrzygnięcia, konieczne jest przekazanie mu wyjaśnienia przyczyn takiej decyzji w sposób dostosowany do jego wieku i dojrzałości. Elastyczność form wysłuchania, ich dostosowanie do indywidualnych potrzeb dziecka oraz zapewnienie przyjaznego otoczenia proceduralnego stanowią podstawowe warunki efektywnej realizacji tego prawa.

Celem artykułu jest ukazanie istoty prawa do wysłuchania, omówienie jego funkcji i treści, a także przedstawienie wybranych problemów w jego stosowaniu. Wnioski wskazują na potrzebę dalszego wzmacniania mechanizmów gwarantujących realny wpływ opinii dziecka na rozstrzygnięcia sądowe, co wymaga nie tylko zmian proceduralnych, lecz także odpowiedniego przygotowania osób orzekających w sprawach z udziałem dzieci oraz rozwoju infrastruktury sądowej przyjaznej dzieciom.

1 Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm. – dalej konwencja ONZ.

2 Wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389 – dalej KPP.

3 Dz.U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128 – dalej konwencja o wykonywaniu praw dzieci.

4 Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego, Monografia nr 5, <https://rm.coe.int/16806b7c62> (dostęp: 12.09.2025 r.).

1. Wprowadzenie

Prawo dziecka do wysłuchania w postępowaniu cywilnym stanowi istotny element realizacji zasady poszanowania praw dziecka w systemie ochrony praw człowieka. Już w założeniach uniwersalnego systemu ochrony praw człowieka widać, że jest ono wyrazem uznania dziecka za podmiot prawa, zdolny do formułowania i wyrażania własnych poglądów w sprawach, które bezpośrednio go dotyczą. W systemie Unii Europejskiej w art. 24 ust. 1 KPP jednoznacznie stwierdzono, że dzieci mogą swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości. W wielu sprawach Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej nawiązywał do ogólnych zasad dotyczących praw dziecka, zawartych także w postanowieniach konwencji ONZ (takich jak interes dziecka i prawo do bycia wysłuchanym), aby uzasadnić swoje orzeczenia, zwłaszcza w odniesieniu do spraw dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę⁵. W systemie prawnym Rady Europy prawo to ma źródła zarówno w aktach wiążących państwa członkowskie, jak i w tzw. *soft law*, a jego treść i zakres zostały rozwinięte w bogatym orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Znaczenie prawa do wysłuchania podkreśla fakt, że brak jego realizacji może prowadzić nie tylko do naruszenia standardów krajowych, lecz także do stwierdzenia przez ETPC naruszenia art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶ w zw. z jej art. 8, dotyczących prawa do rzetelnego procesu i poszanowania życia rodzinnego. Analiza standardów Rady Europy w tym zakresie pozwala zidentyfikować zarówno pozytywne aspekty ich implementacji do krajowych systemów prawnych, jak i wyzwania stojące przed sądami oraz organami opiekuńczymi w poszczególnych państwach członkowskich.

Praktyczna realizacja tego prawa jest źródłem wielu wyzwań. W państwach członkowskich Rady Europy można dostrzec znaczne zróżnicowanie rozwiązań proceduralnych – od obligatoryjnego wysłuchania przez sędziego, niekiedy w obecności psychologa, po model oparty na pośrednim zbieraniu opinii dziecka, np. przez biegłych. Różnice te wynikają z odmiennych tradycji prawnych, ale także z poziomu implementacji standardów międzynarodowych. Ich wspólnym mianownikiem musi być przekonanie, że realizacja zasady najlepszego interesu dziecka (ang. *best interests of the child*) wymaga zapewnienia mu realnej możliwości wyrażenia własnych poglądów w sposób dostosowany do jego wieku, dojrzałości i potrzeb psychologicznych. Nie bez znaczenia pozostaje także przygotowanie profesjonalistów – sędziów, biegłych, kuratorów – do komunikacji z dzieckiem w warunkach postępowania sądowego.

Celem artykułu jest poddanie analizie istotnych aspektów prawa dziecka do wysłuchania w sprawach cywilnych w systemie Rady Europy i ONZ, omówienie jego interpretacji również na tle poglądów judykatury, w tym Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Opracowanie wskazuje także na istniejące problemy i wskazuje wybrane rekomendacje mające na celu zapewnienie, aby prawo to miało charakter rzeczywisty, a nie jedynie deklaracyjny.

2. Funkcje prawa do wysłuchania

Prawo dziecka do wysłuchania jest jednym z kluczowych elementów współczesnego systemu ochrony praw dziecka, wynikającym z uznania dziecka za pełnoprawny podmiot prawa, a nie jedynie obiekt ochrony i opieki ze strony dorosłych. Wyraża ono ideę, że dziecko, w sprawach, które go dotyczą, powinno mieć możliwość przedstawienia swojego stanowiska, a jego poglądy powinny być należycie uwzględnione przy podejmowaniu decyzji.

W literaturze podkreśla się, że prawo dziecka do wysłuchania nie jest jedynie formalnym elementem prawa cywilnego procesowego, ale pełni istotne funkcje gwarancyjne, edukacyjne i legitymizujące, których realizacja ma bezpośrednie przełożenie na jakość ochrony praw dziecka w postępowaniu cywilnym⁷.

W pierwszym rzędzie prawo do wysłuchania stanowi gwarancyjny mechanizm procesowy, zapewniający, że przy podejmowaniu decyzji dotyczących dziecka uwzględniane są jego indywidualne potrzeby, oczekiwania i sytuacja życiowa. Udział dziecka w postępowaniu pozwala na wprowadzenie do sprawy informacji, które często pozostają niedostępne z innych źródeł – np. od rodziców lub opiekunów, którzy mogą prezentować subiektywnie zniekształcony obraz sytuacji. Jak wskazuje G. Lansdown, wysłuchanie dziecka jest jednym z podstawowych warunków realizacji zasady *best interests of the child*, a pominięcie tego etapu może skutkować podjęciem decyzji sprzecznej z jego dobrem⁸. Jednocześnie należy spojrzeć na realizację tego prawa od tej strony, że sąd nie musi zawsze przeprowadzać wysłuchania dziecka, zwłaszcza wtedy, gdy wywoła to jedynie jego traumatyzację, natomiast dziecko musi mieć możliwość bycia wysłuchanym. Komitet Praw Człowieka ONZ podkreśla, że dziecko nie powinno być przesłuchiwane częściej niż to konieczne, w szczególności w przypadku badania zdarzeń szkodliwych dla jego psychiki i zdrowia. Wysłuchanie jest trudnym procesem, który może mieć traumatyczny wpływ na dziecko. Tym samym w żadnym przypadku prawodawca uniwersalny i europejski nie miał zamiaru uczynienia z wysłuchania dziecka jedynie formalnego wymogu, który należałoby obowiązkowo spełnić na każdym etapie postępowania. Jego zamiarem było zapewnienie, by dziecko, którego dotyczy to postępowanie, miało rzeczywiście możliwość wyrażenia swej opinii. Orzecznictwo ETPC potwierdza, że brak realnego wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym, zwłaszcza dotyczącym jego osoby, może prowadzić do naruszenia art. 8 EKPC⁹.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na funkcje pozaprocesowe odnoszące się do szerszego znaczenia prawa dziecka do wysłuchania. Wśród nich można wskazać funkcję edukacyjną, ponieważ prawo do wysłuchania ma także taki wymiar dla dziecka, umożliwiając mu kształtowanie umiejętności wyrażania własnych opinii, argumentowania oraz współuczestniczenia w procesach decyzyjnych dotyczących jego życia. W badaniach z udziałem dzieci,

5 Np. wyrok TS z 22.12.2010 r., C-491/10 PPU, Joseba Andoni Aguirre Zarraga przeciwko Simone Pelz, EU:C:2010:828 – dalej wyrok C-491/10 PPU, Aguirre Zarraga.

6 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.) – dalej EKPC.

7 M. Limbeek, M. Bruning, *The Netherlands* [w:] *Litigating the Rights of the Child The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, red. T. Liefwaard, J.E. Doek, Dordrecht 2015, s. 92 i n.

8 G. Lansdown, *Every Child's Right to be Heard: A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 12*, London 2011, s. 5.

9 Np. wyroki ETPC: z 8.07.2003 r., 30943/96, Sahin przeciwko Niemcom, HUDOC – dalej wyrok 30943/96, Sahin przeciwko Niemcom; z 3.08.2015 r., 10161/13, M. i M. przeciwko Chorwacji, HUDOC – dalej wyrok 10161/13, M. i M. przeciwko Chorwacji.